

Insatt sprängstoff om nämndemannarollen

"Snippadomen" har satt fokus på bristen på verklighetsförankring hos utbildade domare och också hos nämndemännen. Men även på Socialdemokraterna i Göteborg och deras missnöje över de av dem utsedda nämndemännen. Var får nämndemännen debriefing, handledning och stöd för att hävda en egen åsikt i ett ganska auktoritärt system, frågar sig Carin Flemström.

Å ena sidan finns en förväntan om att nämndemän ska stå för en någorlunda verklighetsförankrad och social juridisk bedömning och å andra sidan finns ett starkt skydd för att domare och nämndemän inte ska utsättas för politisk påverkan i enskilda domar.

Den 16 mars intervjuades Ardalan Shekarabi [i Svt:s 30 minuter](#) om socialdemokraternas syn på domstolarnas frihet. Han hävdade att den ska vara absolut och ett sätt att garantera nämndemännens oberoende är att förbjuda att de har andra uppdrag samtidigt.

När nämndemannafrågan kommer upp till debatt yttrar sig nästan alla utom nämndemännen själva förutom någon kommentar från deras riksorganisation.

Det är då intressant att frilansjournalisten Pia Gadd 2017 skrev boken *Domstolen. En nämndemans betraktelse*, om sina 19 år som nämndeman och i den framförde kritik mot domstolarnas sätt att fungera – något som borde varit förstasidesstoff. Men hur jag än letar hittar jag inte ens en recension av boken.

Pia Gadd lyfter fram att systemet med lekmän som dömer sina gelikar finns sedan antiken och det första en begynnande diktatur gör är att lyfta bort nämndemännen och knyta domstolarna och domarna hårt till det politiska systemet.

Lekmannainsyn är en garanti mot ett juridiskt system som är lydigt mot makthavarna.

Pia Gadd menar också att nämndemännens närvaro är en garanti för att de skolade juristerna ska tvingas formulera sig begripligt så att också parterna i målet förstår.

Hon beskriver hur nämndemännen i Sverige marginaliserats allt mer. Deras namn och än mindre deras politiska hemvist står inte nämnda i domarna och aldrig hörs nämndemän yttra sig om rättssystemet. I Norge är det tvärtom, där synliggörs nämndemännen och deras politiska hemvist.

De påtryckningar Pia Gadd är mest upprörd över är inte de politiska partiernas utan hur de lagfarna domarna försöker tysta de nämndemän som har annan åsikt och att det till och med hänt att de försökt manipulera protokoll från sammanträdena.

Hon är öppet kritisk mot sina nämndemannakollegor som hon beskriver som lata och fördomsfulla. Hon lyfter det intressanta i att normalt anses äldre mer toleranta och förstående och i många länder finns en åldersgräns nedåt för att få vara nämndeman. Men i Sverige är det de yngre nämndemännen som ställer frågor medan de äldre inte heller orkar med de långa förhandlingarna.

Det tycks som nämndemännen står rätt ensamma i ett rättssystem fyllt av konflikter och med många upplevelser av mänsklig tragik. Var får de debriefing och handledning, stöd i sina egna känslor, stöd för att hävda en egen åsikt i ett ganska auktoritärt system.

Politiken bygger mycket på konflikt och konkurrens men det finns också organiserade former för att ge stöd i utsatta lägen. Det blir då rätt underligt att inte ge stöd åt denna kategori förtroendevalda – om än med ett samhällsuppdrag istället för ett partiuppdrag.

Arbetsförhållandena för nämndemännen verkar närmast kunna jämföras med gig-arbetarnas. Omöjligt att förutse när man ska arbeta och när man kallats in så ställs uppdraget ofta in. Ett lågt arvode som för en heldag är jämförbart med ett sammanträde på några timmar i kommunen. Vilka kan ta sådana uppdrag – kulturarbetare som rör över sin tid och pensionärer är vanligast. Inte ens studerande kan ha en den tillgänglighet som krävs.

Men är det så klokt att det är partierna som utser nämndemännen? Pia Gadd tar inte riktigt ställning men säger att det är ett praktiskt system som inte kostar något extra för domstolsväsendet.

Själv är jag för att politiken utser dem på samma sätt som ledamöter i socialnämnderna. de senare skulle det inte gå att få pengar till socialtjänsten. Individ och familjeomsorgen i synnerhet har inga starka lobbygrupper. Så istället för att gömma nämndemännen i domstolarna vore det bättre att redovisa deras tillhörighet. I "snippadomen" borde nämndemännen varit en garant för att ett vardagligt språkbruk hos barn skulle respekteras. På partimöten kan jag sitta bredvid en partikamrat som tjänstgör i migrationsdomstolen utan att kunna fråga hur de tänker ens rent principiellt utan att det uppfattas som ett övertramp. Var går gränsen för otillbörlig påverkan och normal transparens och att kunna begära att någon ska kunna stå för sina ställningstaganden?

Om man har nämndemän som är rekryterade av domstolen finns många frågetecken när det gäller kriterier men också hur man kan stå ensam om man får ett samhälle där de styrande och media trycker på alltmer. Vart vänder man sig som nämndeman med sina tvivel eller upprördhet?

Eller har jag fel, skulle nämndemännen våga vara mer öppna om de inte var utsedda av partierna?

Pia Gadds bok innehåller som sagt sprängstoff. Vad sägs om

kapitlet: "De som aldrig får röras: 1 Vakter och kontrollanter, 2 poliser". Särskilt butikskontrollanter verkar leva gott på att ständigt vara inställda till domstolen för att vittna. De får då ersättning för förlorad arbetsförtjänst utan att visa upp att den är avdragen på lönen. Här blir jag tvivlande utifrån min erfarenhet av det självklara att visa löneavdraget när man har kommunala förtroendeuppdrag.

Hon beskriver brottsoffermyndigheten som en roffarmyndighet och brottsoffren anser hon är omgivna av ett hov av åklagare och målsägarbiträden. De senare har hon inget till övers för. De gör ingenting, sitter mest av rättegångarna. Där är jag nog böjd att hålla med henne till del.

Hennes sympati ligger hos de tilltalade som ofta är ensamma och trasiga. Där har jag en annan erfarenhet från Brottsofferjouren. Brottsoffret får ofta göra en ren golgatavandring genom ett gäng av sympatisörer och vänner till den tilltalade. Men visst – det finns säkert en sanning också i Pia Gadds uppfattning.

En del har blivit bättre sedan 2017 då boken skrevs, till exempel behandlingen av vittnen. Men mycket är sig likt, det vet jag som aktiv i brottsofferjouren.

Oberoende av om man håller med Pia Gadd i allt hon skriver eller inte, måste man konstatera att det är just så här ifrågasättande som en nämndeman borde vara. Undrar hur det känts att ha skrivit med sådant raseri och bli så tystad. Eller är det bara jag som inte hittar den diskussion som jag tyckt borde skett kring boken då den gavs ut?

Carin Flemström

Domstolen. En nämndemans betraktelser

Pia Gadd

Dialogos, 2017

PIA GADD

DOM STOLEN

EN
NÄMNDEMANS
BETRÄKTELSE

DIALOGOS